

מחסור רגשי, חוסר גירוי סביבתי, סיבת ביולוגיות ועוד – מעמיד לדברי החוקרים כל ילד מאומץ בסיכון גבוה לפתח הפרעות נפשיות. "כל ילד מאומץ הופקר והוזנח", מסביר ד"ר דיאמונד. "נטישתו סמוך ללידה גורמת לו תגובת אבל. גם תינוק בן יום שננטש מתאבל על אובדן אמו. הקשר אי-ילד מוטבע בנו. כל תינוק, מרגע הלידה, מחפש קשר עקבי וקרוב עם דמות אחת מסוימת, התקשרות שנמשכת לאורך כל החיים ובעיקר בולטת בעתות מצוקה וחירום. כבר בחודשי החיים הראשונים מבחינים תינוקות בין אמם לבין אנשים זרים. וכשאותה אם, הנמצאת בעמדת הטיפול הראשונית בחייו, זונחת אותו, מתפתחת בו טראומה קשה. כשהיא אבל ונטוש מגיע התינוק לבית יתומים ושם הוא נחשף לקשר בעייתי נוסף עם דמויות משתנות, ארעיות ובלתי נגישות כבר בתחילת חייו".

"במשך שהתם במוסדות ועד סיום תהליך האימוץ", כתב ד"ר דיאמונד במאמר שפרסם בביטאון "הרפואה", "זוכים הילדים במקרה הטוב להזנה ולטיפול בסיסי, אולם אין מי שיגיב לאותות מצוקה ולצורך שלהם בקרבה ובביטחון, ולכן במשך הזמן פוחת הבכי שלהם ונעלם כליל. הם הופכים אדישים, חסרי הבעה ותנועה ומכונסים בעצמם. הם חצי קפואים, מתח השרירים שלהם גבוה והיקף התנועה שלהם מצומצם. הילדים ברובם מאובנים, חלקם מחוסר גרייה, וחלקם אימצו תנועות אוטיסטיות. החלק האוראלי שלהם משותק. רק כשהם בני שנתיים הם משיגים, פחות או יותר, את ההתפתחות הטבעית המתקיימת בתינוקות. התינוק המאומץ מתחיל בהדרגה ובחשש לפתוח את הפה, אחר כך לפהק, לעשות בוועות רוק, להשמיע קולות גרוניים, הברות ובהמשך עיצורים ורק אחר כך מילים".

ההזנחה הרגשית שחווים הילדים המאומצים, והדבר נכון לגבי כל ילד שנמסר לאימוץ, קריטית בהתפתחות הביולוגית של המוח. ד"ר תמי מוזס, פסיכיאטרית ילדים ונוער, מנהלת "מרכז תמר לאבחון, טיפול והררכה בילד, במתבגר ובמשפחה", מסבירה: "תאי וון אקונומו (Von Economo) מתפתחים ביילוד עד גיל ארבע לחייו רק בהשפעת קשר אנושי קבוע. תאים אלה משפיעים על הזיכרון ועל היכולות להכיל ולהתחשב בזולת. לילדים מאומצים אין את הדמות הקבועה והאינטימית ליצירת קשר כזה ולצמיחת התאים ולכן התפתחותם נפגעת לצמיתות. הנזק הראשוני הזה חריף ומשמעותי כל כך, שאין כמעט אפשרות לתקן אותו ברמה הטיפולית. ניתן רק להקל או לצמצם את עומקו ולמזער את ממדיו, אבל אני לא מכירה טיפול נפשי שינצח את הפגיעה הקבועה במוח. לכן הורים מאמצים צריכים להבין שמדובר בנזק קבוע שלא יחלוף".

לדברי ד"ר מוזס, הורים מאמצים הנתונים בשיאו של תהליך ההורות המתממשת שלהם, מפתחים "רסקיו פנטזי", מצב שבו הם אומרים לעצמם שיש בכוחם להציל את הילד מנזק הפתיחה הקשים שלו ולכן הם מפצים ומעתירים עליו ללא מידה ולא מצביעים בפניו גבולות, תהליך שהכרחי לכל ילד. במצב כזה הבסיס הרגשי הרעוע רק הולך ומתפתח ויוצר בעיות נפשיות חמורות.

ד"ר רנה לורד-עמישר, פסיכיאטרית ילדים בגיל החד ומנהלת המרפאה לילדים ולנוער במרכז הרפואי רמב"ם: "ילד מאומץ הוא ילד פגוע רגשית שניתן למשפחה פגועה רגשית. הוא ילד, שמעבר

סדרות אין מי שיגיב לאותות פוחת הבכי שלהם ונעלם כליל. הבעה ותנועה ומכונסים בעצמם. השרירים שלהם גבוה, וחלקם אוטיסטיות"

לדים הודיעה להורים שע' הסיכויים שהוא יזדקק לתקופות והנה המציאות", אומרת אמו. ילד פנימיות שיתפתח להיות קרה הרע – חולה נפש"

על קריטריונים קשוחים והמשך מעקב

אלימות ועבירות מין. הקריטריונים הסובייקטיביים נוגעים לעצם היכולת הנפשית לגדל ילד. זה נקבע באמצעות שיחות שמקיימים עם ההורים עובדים סוציאליים ופסיכולוגים שמרעסקים על ידי העמותות".

טל אומרת שהמעקב אחרי המשפחה נמשך גם לאחר שהושלם האימוץ. "החוק מחייב מעקב של חצי שנה, שבמסגרתו צריכים להתקיים שני ביקורי בית. במקרים מסוימים – כשהילד המאומץ יותר מבוגר, למשל – העורבים הסוציאליים נוטים להיות בקשר הדוק יותר עם המשפחה. בנוסף, יש שירות שנקרא 'פוסט אימוץ', שמפעילות תחנות בכל רחבי הארץ שממומנות בחלקן על ידי משרד הרווחה. הורים שמרגישים שמשוהו לא בסדר יכריזים ללכת לתחנה ולקבל עזרה וטיפול. הסבסוד שהם יקבלו מהמדינה יהיה בהתאם לאביון".

לפי טל, לא ניתן בישראל לאמץ ילד שלא דרך העמותות. "כל מקרה אימוץ אחר הוא לא חוקי. הילד לא יקבל אורחות ישראלית ולא תותר כניסתו ארצה". גם הקריטריונים לאימוץ ילד נוסף קשוחים למדי. "מותר לאמץ שני אחים יחד, אבל החוק קבע תקופות זמן של שנה וחצי מרגע שהושלם אימוץ אחד עד להגשת בקשה לאימוץ ילד שני".

לכל המילים המתחסדות, אמא שלו זרקה אותו ולא רצתה אותו. חוויית הנטישה הבסיסית הזו תלווה אותו כל חייו. מנגד, ההורים המאמצים הם אנשים שנפגעו גם הם כשלא הצליחו ללדת בעצמם ילדים. לתחושת הכישלון הבסיסית שלהם מתווסף הקושי שבגידול ילד בעייתי. הם אמורים לעצמם, לא רק שנכשלו כשלא יכולו להוליד ילדים, גם קיבלו ילד מקולקל. הקושי העצום גורם להם במקרים רבים להכחיש את עצם קיומה של הבעיה ולכן הם גם לא ממהרים לפנות לעזרה ולטיפול נפשי. זה נקרא 'כשל אימוץ', מונח שטבע השירות למען הילד, ומתאר מקרים של דחייה של ההורים המאמצים, שמרגישים שהילד הוא לא חלק אינטגרלי מהם, בעיקר כשמתעוררים קשיים. במקרים דומים, עם ילד ביולוגי, הדחייה נדירה ביותר.

לדברי החוקרים, קשר השתיקה של ההורים המאמצים נובע לא רק מתחושת כישלון, אלא גם מחרדה מערעור מעמדם במשפחה המורחבת ובחוג חבריהם. רק מעטים מקרב ההורים המאמצים מודעים לקשיים האפשריים שיגיעו עם תהליך האימוץ ונערכים להם מבעוד מועד. אבל גם הם רוצים להאמין שהאהבה שירעיפו על הילדים תרפא את פצעייהם.

בלי נשיקת לילה טוב

א' וצ' דווקא חשבו שהם מוכנים. לפני שש שנים נסעו למדינה מזרח אירופית כדי להביא את התאומים שאימצו. בהיעדרם, הכינה להם הסבתא חדר ילדים נעים ומכנים אורחים, שנתן ביטוי לאושר העילאי שחשה. ימים ארוכים ציירתי להם על הקירות שמש וציפורים ופרפרים וליצנים וגמד יושב על פטרייה וצפרדעים על יד ביצה. כל ארבעת הקירות, מהרצפה לתקרה, היו מלאים בציורים צבעוניים, שמחים ועליזים, היא מתארת. מנודה קטנה עם אור רך האירה את שתי מיטות התינוק, שהוצבו במקביל, כל אחת בצמוד לקיר. שטיח פרוותי רך, וילונות ומדפים שהתמלאו בצעצועים וברובים חייכניים, הוסיפו לאווירה העליזה בביתם החדש של הילדים.

"נתחננו בלילה הרוגים עם שני ילדים בני שנה, שצריכים לעבור משבר הגירה והתאקלמות ופתאום, איך שאנחנו יוצאים מהביקורת, כל, אבל כל המשפחה עטה על העגלות שלהם, ומעבירה אותם, בנשיקות, חיבוקים ובכי של התרגשות מיד ליד, דבר שבכת אחת טלטל אותם ממצב של מחסור והונחה לזרם אדיר של צונאמי דביק, עז ואוהב. הקטנים היו בהלם", משתזרת האם, צ', שבעצמה עוסקת בתחום בריאות הנפש. "הבנתי שמרגע זה, אם לא אשים גבולות ואשליטי איזוהו סוג של סדר, הילדים יתבלבלו.

"הגענו הביתה וכאן ציפתה לי ההפתעה הרעה הראשונה. הנחתי כל ילד במיטה החדשה שלו, והם התחילו לצרוח, השכבתי אותם אנתו במיטה שלנו, על ידנו, וגם אז הבכיי לא פסק. שוב החזרתי אותם לחדר שלהם והנחתי את שניהם באותה מיטה. הם נרגעו, אבל לא לחלוטין. הרלקתי את המנורה הקטנה שבין שתי המיטות ויצאתי מהחדר. הם המשיכו לבכות. רק באמצע הלילה, ארבע שעות אחרי שהגענו הביתה, קלטתי בזוועה ובדמעות שהתינוקות שלי רגילים לישון בחושך מוחלט ועם דלת סגורה. בתוך הכנייה הפסטורלית הקסומה שהכינה להם סבתא ישנים הקטנים שלי כמו אסירים בתא נידונים למות, בלי אמא ובלי ליטוף ונשיקת לילה טוב ומוצאי. בהמשך הבנתי שגם אין להם צורך

בשמיכי וחבי וגם אין להם צעצוע מועדף. אין מראה קורע לב ממיטת תינוק עירומה וריקה".

בחדשים שעברו מיום האימוץ התודעה צ' לקשיים רבים נוספים. הם גולדו פגים והגיעו אלינו עם הסכים בגדייה ועם פיגור מוטורי. מתח השרירים שלהם היה רפוי כתוצאה משכיבה ממושכת בבית היתומים כשהם מחותלים כמו מומיות. בהתחלה הם נרתעו ממגע והתקשו לשלוט ברחפיהם. לאחד היה צורך במילוי סיפוקים מידי ולשני התקפי זעם. האחד רק חזל והשני בקושי התיישב. לשניהם יש בעיות קשב וריכוז. לאחד מהם קושי בספיגת חומר והשני אימפולסיבי. לכן החלטתי כבר מהגיל הזה להעניק להם טיפול נפשי מסודר, כי אין אהבה והשגחה ופיצוי ומשפחתיות שיכולים לרפא נפש של ילדים שנולדו בלי קרקעית. מה שאני עושה היום, היא מסבירה, "זה למעשה רפואה מונעת כי אני יודעת, מקצועית ואינטואיטיבית, שמהחור השחור הזה של שנת חייהם הראשונה עתידות להתפרץ בעיות נפשיות מורכבות ולכן כבר עכשיו הם מקבלים טיפול באמנות והמוזן מגע, אבל כשיתפרץ משבר אני לא אהיה מופתעת".

גם ילדים מאומצים שצלו את ירחם ללא משברים יוצאי דופן עלולים להגיב במשבר קשה בגיל ההתבגרות. לפני 15 שנה, כשהייתה בת חודש, אומצה ל', שנולדה במדינה מזרח אירופית. חוסר השקט וליקויי הלמידה הקשים שהתפתחו במשך גרמו למתא רב בינה לבין הוריה. "בכל פעם שקרא לנו לבית הספר רעדנו. פחדנו ממה שנשמע. איך היא השחיתה רכוש או הפריעה או הכתה ילדים", מתארת האם. כשהייתה בת שבע חשו הוריה חסרי אונים מול העצמאות הבוטה שפיתחה.

בכיתה ח' נודע להוריה לראשונה שהיא שותה אלכוהול ומעשנת סמים, ובאחד המקרים אף הגיעו בלשים מהמשטרה לחיפוש בביתם. "אבל הכי מפחידה הייתה המופקות המינית שלה. היא יצאה למועדונים של אנשים מבוגרים לבושה כמו זונה. לא פעם נסעתי אחריה וכשראיתי איך גברים מבוגרים נוגעים בילדה המתגרה שלי רציתי למות. אין לה גבולות והיא שוכבת עם מי שהיא רוצה. הילדה שלי הפכה לשטן ועשתה את חיינו לגיהנום. עד שיום אחד, כשכבר לא יכולתי יותר ויצאתי מכללי, צעקתי לה את מה שאני מרגישה כבר מזמן: 'בשביל מה הייתי צריכה את כל

ד': "היא הייתה שקטה בצורה חריגה, לא התקרבה לאנשים זרים והתעלמה מנוכחות ילדים. בהתחלה ייחסתי את ההתנהגות הזו לימים הארוכים ששכבה במיטה הקטנה בבית היתומים, בלי שאף אחד ניגש אליה. אבל מול העיניים שלי גדלה תינוקת עצובה ומסוגרת, שלפעמים ממש התנתקה מהמציאות"

ד"ר לרר-עמישר: "טיפלתי בבת 15 שהפגינה התנהגות נימפומנית וזנותית. היא דמיינה שאמה זונה, מה שבהחלט יכול להיות במציאות, ושיחזרה מול העיניים שלי גדלה תינוקת במציאות, ושיחזרה את הביוגרפיה שלה רק מניסיון להידמות לה, לקבל זהות ושייכות"

האימוץ הרפוק הזה", היא בוכה. שמונה השנים שבהן השתתפה האם בקבוצת תמיכה להורים מאמצים עזרו לה לגבש עמדה חד-משמעית: "אני מכירה המון סיפורי אימוץ ואף אחד מן הוא לא סיפור שמח, אין באמת אימוץ מאושר".

גיל ההתבגרות הרבה יותר קשה בקרב ילדים מאומצים. "בעיית הזהות הבסיסית מתעצמת בכלונה בגיל הזה", מסבירה ד"ר לרר-עמישר. "במאמצים היא חריפה במיוחד, כי אין להם היסטוריה ורקע ומידע על הוריהם ולכן לא פעם הם ימציאו לעצמם את הפרטים החסרים. טיפלתי בבת 15 שהפגינה התנהגות נימפומנית זנותית. היא דמיינה שאמה זונה, מה שבהחלט יכול להיות במציאות, ושיחזרה את הביוגרפיה שלה רק מניסיון להידמות לה, לקבל זהות ושייכות. כולנו, בכל גיל, מחפשים איזו אמת על עצמנו שנוכל להזדהות איתה. האמת הראשונית הזאת חסרה להם ולכן ילד מאומץ הוא ילד שגול כמו מגדל שנבנה בלי בסיס".

למחלקת יום ונוער בבית החולים הפסיכיאטרי אברבנאל הובאה לאחריה ג', נערה מאומצת בת 16. "היא הגיעה מפורקת ולגמרי פסיכוסית", מתאר ד"ר גידי אבידן, מנהל המחלקה. "אחרי חודשים ארוכים של טיפול תרופתי ושיחות, כשהצלחנו לרסן את הזתק הקשה, התברר שהנערה משתמשת בסמים וקרובה להגדרה של זונה. יחסה עם הוריה המאמצים בעייתיים. בגיל ההתבגרות הצורך להתנתק מההורים מאפשר לנו יצירת זהות עצמית. ילדים מאומצים לא מעזים להתנתק כי הם חוששים לפגוע במי שרצו אותם, אבל לתהליך הלא טבעי הזה יש מחיר כבד. הם מפתחים יחסים של תלות עוינות בהורים. האי-יכולת להתנתק מהם מטריפה אותם ועל הרקע הזה צצות הפתולוגיות שקשורות לגנטיקה שלהם או לשנת חינם הראשונה, מלאת החסכים הרגשיים. בני הגורע המאומצים מבינים מעט אחרת את המילים היפות שאמרו להם הוריהם המאמצים, שילדים אחרים נולדים ככה סתם ואילו אותם בחרו מבין הרבה. הם מבינים גם את המסר הלא מפורש שמקופל במשפט המיטיב הזה, שאותם, בניגוד לאחרים, זרקו. ולכן הם נמצאים בפרד מתמיד לאכזר גם את ההורה היחיד שרוצה אותם, אבל בדיוק בגלל זה הם גם שונאים אותו. וכך הם נשארים לפותים ולכודים במערכת יחסים קשה ומסוכנת". ■

השתתף בהכנת הכתבה: רונן מל